

Slutord

Håkan Edström

Söndervittrandet av Järnridån, återförenandet av Tyskland, avvecklingen av Warszawapakten, upplösningen av Sovjetunionen, vitaliseringen av FN:s krishantering, inrättandet av NATO:s partnerskapsprogram och Sveriges medlemskap i EU bidrog till att helt nya förutsättningar för svensk säkerhets-, utrikes- och försvarspolitik skapades under slutet av 1980-talet och förra hälften av 1990-talet. Frågan är vad perioden efter 1995 ska jämföras med?

En förenklad referenspunkt skulle, vilket bl.a. Jacob Westberg visat på i sin artikel, vara att enbart utgå från perioden efter andra världskrigets slut. Utformningen av den svenska säkerhets-, utrikes- och försvarspolitiken under kalla kriget är således i det längre tidsperspektiv som Westberg studerar endast ett exempel bland många. Dagens militärt alliansfria politik kan med andra ord relateras till flera olika svenska försök att allt sedan Napoleonkrigens sista år utforma alliansstrategier. Att enbart utgå från de socialdemokratiska Undén- och Palmelinjerna i analysen av bland annat drivkrafter och påverkansfaktorer är följaktligen vare sig heltäckande eller representativt.

Likväl tvingas forskare ibland söka nedslagspunkter just under det kalla kriget för att kunna förklara och förstå den svenska politik som förts sedan mitten av 1990-talet. Jörgen Axelsson, Karl Sörenson och Jan Ångström gör just detta då de undersöker fenomenet avskräckning. I deras fall är bevelkelsegrunden att Sveriges militära förmåga kan anses ha nått sin kulmen i slutet av 1950-talet vilket gör detta till ett naturligt val av referens då senare tids, i åtminstone kvantitativt hänseende, starkt begränsade försvarsmakt sätts under lupp. Dennis Gyllensporre visar i sin artikel på hur Försvarsmakten under perioden efter kalla krigets slut i allt högre utsträckning kommit att bli ett utrikespolitiskt verktyg. Det deltagande i internationella militära fredsoperationer som före 1991 uteslutande skedde inom FN:s regi har från 1992 fått en helt annan prägel där samarbetet främst skett med NATO. Det är således inte enbart de kvantitativa och kvalitativa aspekterna på Sveriges militära förmåga som ändrats radikalt sedan kalla kriget. Det är också på det sätt med och den kontext i vilket de militära resurserna brukats som avsevärt ändrats.

Den ryska interventionen gentemot Georgien hösten 2008 fick inget större genomslag i den svenska försvarspolitiken. Tvärtom ansågs det möjligt att avveckla den allmänna värnplikten. Den ryska annekteringen av Krim och ockupationen av Donbas 2014 har emellertid inte gått att bortse från. När fokus nu åter sätts till Sverige och närområdet har vissa politiska partier konkluderat att det är nödvändigt att återinföra värnplikten. På enbart några få år har

således samma företeelse lett till helt olika slutsatser. Dessvärre finns tecken på att när den nya säkerhetspolitiska linjen nu skall tecknas så tas oreflekterat referenspunkt i de neutralitets- och marginaldoktriner som angav de konceptuella ramarna under kalla kriget. Men om nu miljön, målen och medlen, dvs. det som skulle kunna betraktas som oberoende variabler i Westbergs modell, ändrats – hur kan vi då tro att metoderna, dvs. den beroende variabeln, ska förbli konstant? Inser vi inte att de militära resurser som fanns i slutet av 1950 talet, och som bidrog till att skapa trovärdighet till den då förda neutralitetspolitiken, successivt monterats ned? Devisen ”kosta mer än det skulle smaka” kopplat till sovjetisk/ryska angreppsplaner har helt enkelt fått annan innebörd idag. Det har därför kommit att bli än viktigare för våra politiska företrädare att uttrycka sig på ett sådant sätt att medborgaren i gemen förstår rationaliteten bakom den förda politiken.

Håkan Edströms båda artiklar visar på skillnader inte enbart de båda regeringsbärande partierna emellan utan även kopplat till övriga riksdagspartier. Realismen är mer närvarande än vad tidigare forskning gjort gällande. Samtidigt finns möjligen ett embryo till en gemensam svensk strategisk kultur vad gäller användandet av begrepp med koppling till just realismen. Frånvaron av vissa begrepp kan t.ex. motiveras med att de tas för givna och därför inte behöver uttryckas explicit. Det kan även tyda på att de medvetet eller omedvetet exkluderas i den gemensamma politiska vokabulären av en eller annan anledning. Oaktat bakomliggande orsaker så visar Edströms undersökningar att realismen finns närvarande i flera olika debatter på den parlamentariska arenan. Möjligen kan detta komma att tillta än mer i takt med att de realpolitiska realiteterna, inte minst genom Rysslands beteenden, blir allt mer påtagliga.

Som kontrast till realismen och realpolitiken framträder den feministiska utrikespolitiken som Robert Egnell undersöker i sin artikel. De problem denna form av utrikespolitik haft att förhålla sig till händelser som vapenexporten till Saudiarabien och hanterandet av IS bör inte få lägga hinder i vägen, vare sig för praktiker eller för akademiker, att fortsätta att utveckla respektive beforska denna relativt nya företeelse. Å andra sidan kan det också vara på sin plats att fråga sig hur många tillkortakommanden som kan anses vara rimligt att acceptera av den internationella akademiska miljön innan åtminstone betydelsen av den vetenskapliga relevansen måste ifrågasättas. Att det troligtvis kommer att finnas ett normativt behov av fenomenet en tid framöver torde vara oomkullrunkeligt, inte minst i den inhemska svenska politiska kontexten.

I detta specialnummers två avslutande artiklar fördjupas resonemanget kring försvarspolitik. Edward Deverell och Charlotte Wagnsson befarar att tilltagandet av Försvarsmaktens marknadsiserade kommunikation riskerar att flytta fokus från andra viktiga, och kanske mer centrala, delar av myndighetens verksamhetsområden. Det är således inte enbart det språk och den begreppsapparatur politikerna använder sig av, och som berördes i Edströms båda artiklar,

som inverkar på medborgarnas tolkningar av den förda politiken. Även det allt mer utvecklade kommunikativa språk som myndigheter såsom Försvarsmakten tillämpar riskerar att förmedla idealbilder som kan vara fjärran verkligheten. Detta kan i sin tur inte enbart inverka på allmänhetens syn på den enskilda myndigheten utan ytterst på legitimiteten för den förda politiken.

I den åttonde och avslutande artikeln visar Ilmari Käihkö att inte enbart en myndighets externa kommunikation är viktig. Det interna språket och begreppsanvändandet riskerar också att underminera de gemensamma konceptuella utgångspunkterna mellan såväl politiker och myndigheter som intern inom en och samma myndighet. Det begrepp som står i fokus för Käihkö's undersökning, hybridkrigföring, är ett exempel på en sådan företeelse. Om olika företrädare för Försvarsmakten, på grund av oklar innebörd av trendord, inte kan uppnå en gemensam förståelse för krigets natur, hur ska då kriget kunna utkämpas och ytterst vinnas?

I detta specialnummer har vi lyft fram svensk säkerhets-, utrikes- och försvarspolitik som studieobjekt. Genom att tillämpa olika vetenskapliga infallsvinklar har vi försökt vidga förståelsen av dessa politikområden vilka samtliga utgör självklara fenomen att beforska för den samhällsvetenskapliga miljön vid Försvarshögskolan. Genom att kritiskt granska och utveckla ny kunskap om försvar, samhällsskydd och säkerhet är FHS:s vision att skolan ska vara ett centrum för utvecklingen av dessa områden ur såväl ett nationellt som ett internationellt perspektiv. Vår förhoppning är att vi med våra olika artiklar ska bidra till förverkligandet av denna vision.